

ДУМКА У ФОРМАТІ РЕПЛІКИ

Структура наукового журналу має відповідати структурі наукової діяльності. Але дотриматися цієї, нібито логічної, вимоги вкрай важко. Адже реальна наукова діяльність — з огляду на її розмаїті складники, чинники та форми, поєднання способів комунікації із процедурами дослідження, зв'язок засобів аргументації з інтелектуальною традицією, відчутний вплив позанаукових світоглядних та культурних ідей — виглядає вельми різноплановим утворенням, яке важко підвести під єдиний знаменник науково визнаної раціональності. Тому академічний журнал перетворюється суто на місце оприявлення дослідницьких результатів, тоді як сам процес пізнання та мислення (а це, звісно, не лише праця окремого вченого, а й загалом життя наукової спільноти) залишається «за кадром». Зважаючи на інтерсуб'єктивний характер наукового знання, втрати від такого стану речей очевидні. Надолужити їх і має започаткування нової рубрики, яка дістала назву «Репліки». Вона має відобразити відкритий, пошуковий, наперед не заданий характер наукового пізнання, розмаїття форм, які використовує та в яких виражає себе філософське мислення.

Процес пізнання та дослідження невіддільний від опанування нових тем, сюжетів, питань, висунення нових ідей як своєрідних «точок зростання» мислення. Власне *пошук* передбачає не стільки (і не тільки) результат, а й *процес*. Спробі, припущенню, примітці, зауваженню у ньому подеколи належить не менша роль, аніж закінченому солідному висловлюванню. Евристичний ефект цих «малих форм» інколи буває суттєвіший за публікації в усталених жанрах. Тут особливо важлива оперативність, своєчасність враження, міркування та реакції, ефект співучасті у пліні інтелектуальної роботи. Це — ніби поле, де проростають численні інтелектуальні «зерна». Очевидно, що журнал не в змозі відобразити це розмаїття інтелектуального пошуку. І чимало з того, що заслуговує на увагу, залишається за межами оприлюднення. В електронному просторі ця вада значною мірою компенсується такою опцією, як форум, хоча і він у ліпшому разі містить радше інформаційні відсилки, аніж власне тексти — зворотну реакцію, а не ініціувальну думку.

Не слід забувати, що у вигляді наукового журналу свій голос має не редакція чи окремі автори, а *філософська спільнота*. Їй потрібна реальна, жанрово оформлена (а не лише задекларована) можливість заявити про свої проблеми, зацікавлення, пріоритети. Це начебто передбачає рубрика «Наукове життя», але вона зосереджує-

ся переважно на *подіях*, тоді як розмаїття запитів та реакцій наукової спільноти цим не обмежується.

Часопис має бути засобом продуктивної, регулярної, відкритої комунікації, корисної для кожного, хто явно чи неявно до неї долучається. Це не просто побажання, ініційоване турботою про «популярність» видання та його поширення серед науковців. Така постановка питання впливає з самої суті філософської, наукової справи.

Науковий результат має подвійне смислове навантаження. З одного боку, він засвідчує те, чого досягло дослідження щодо свого предмета; він є підсумком процесу пізнання. З іншого — цей результат є чинним не лише стосовно самого предмета, а й стосовно інших дослідників, загалом людського розуму, що пізнає світ. Відтак, досягнуте знання завжди одночасно є актом комунікації, зверненим до спільноти — найближчим чином колег, а опосередковано до всіх розумних істот — висловлюванням про об'єктивні властивості предмета. Будь-який акт наукового мислення потрапляє у силове поле подвійної інтенціональності: він спрямований на предмет пізнання і одночасно звернений до інших дослідників, залучений до наукової комунікації. Публіка в сенсі наукової спільноти є не менш суттєвою ціллю для дослідника, ніж сам предмет, попри звичаєний образ наукової праці, в якому інтелектуальній комунікації належить суто другорядна роль.

Однак відомо, що якраз в звичаєних, так би мовити, «класичних» образах речей часто міститься обмаль правди про їх — речей — достеменну дійсність. Звичаєний образ наукового пізнання приховує амбівалентну природу пізнавальної практики, яка є *одночасно і в тих самих діях та процедурах і дослідженням, і дискурсом*. Дослідження та дискурс — не просто два неусувні компоненти наукового пізнання. Вони не існують одне без одного і кожний для іншого — умова його можливості. Висловлюючись за аналогією з відомою тезою Канта: дослідження без дискурсу сліпі, а дискурс без дослідження порожній.

Цей теоретичний екскурс має вочевиднити вагомість та інтелектуальну значущість розмаїтих, інколи неявних, майже ніколи не формалізованих способів наукової комунікації та — підкреслимо — способів існування результатів мислення. Формат книжок і статей не вичерпує евристичної потуги мислення. Тим паче, коли ми перебуваємо у царині філософії, традиція якої створила велике розмаїття жанрів, що ними не слід нехтувати. Інколи окремих вислів, теза має більший інтелектуальний ефект, ніж розлога монографія.

У новій рубриці ми хотіли б «утилізувати» розмаїті вияви інтелектуальної творчості, які зазвичай не набувають публічної форми. До цього спонукає й природа самої думки. Цікава і навіть блискуча ідея, влучна заувага чи спостереження часто втрачають у разі спроби надати їй формату статті. А якщо ідеї потрібно визріти, перш ніж розгорнутися у розлогий текст, простір фахової комунікації може стати плідним ґрунтом для цього процесу.

Окрім суто інтелектуального не менш важливим для існування нової рубрики є мотив комунікативний, або соціальний. Завдяки новій рубриці журнал стане трибуною для значно більшої кількості авторів, ніж є на сьогодні. Важливо відчувати себе не лише читачем, а й активним учасником власне часопису. Лише тоді він стає правдивим органом всієї філософської спільноти, полем спільної зацікавленої комунікації.

Нова рубрика надає особливий шанс молодим науковцям — тим, хто починає свій творчий шлях у професії. Щоби висловити думку в академічному форматі, потрібно набути певного досвіду, зокрема деяких невдач, недосконалості перших спроб. Інколи це тривалий відтинок життя. Погано, якщо впродовж цього часу науковець залишається в сутінках власної внутрішньої роботи і спілкування хіба в колі близьких товаришів. Думка існує та міцніє публічністю. Справа мислення не лише глибоко особистісна, а й не меншою мірою інтерсуб'єктивна. Творчий потенціал молодості потрібно використовувати сповна. Маємо певність, що він значний.

Тож закликаємо початківців сміливіше опановувати простір наукового життя, не вважаючи, що він є монополією людей з науковими ступенями та реґаліями. Давайте ламати усталені стереотипи, тим паче ті, що гальмують розвиток вітчизняної гуманітаристики. Чому б не спробувати?

Започаткування такого кшталту нетрадиційної рубрики є своєрідним інтелектуальним експериментом. Щойно цю ідею було озвучено, вона зустріла активне зацікавлення, схвалення і бажання з боку колег надати матеріали до неї. Однак підготовка першого випуску наразилася на те, що позитивна налаштованість інтелектуалів не завжди корелює з реальними результатами. Відтак, ще до появи рубрики стало ясно, що вона має ще одне смислове навантаження.

З одного боку, вона оприявнить готовність нашої філософської спільноти до фахового спілкування, її спроможність існувати в режимі реальної інтерсуб'єктивності та інтерактивності, здатності кожного до професійного мислення у співпраці з колегами. З іншого боку, наперед ясно, що вітчизняні форми гуманітарної комунікації є мало розвиненими, вельми обмеженими як щодо змісту, так і процедурно. Це створює очевидні труднощі для існування такого роду рубрики, але те саме задає їй плідну і важливу перспективу.

У вигляді такого наукового форуму, звільненого від усталених академічних форматів викладу думок і результатів досліджень, можна зробити крок уперед для розвитку більш креативного контексту існування філософського мислення у країні. Маємо нагоду створити спільну творчу лабораторію, відкриту для продуктивної участі всіх. Сподіваємось, ця нагода буде гідно використана українськими інтелектуалами.

Перший випуск рубрики утворюють доволі значні за обсягом матеріали, такі собі невеликі статті. Це не має вводити в оману читача. Насправді рубрика має охопити широкий спектр висловлювань — від однієї фрази до 2—3 сторінок. Не менш розмаїтим може бути зміст — від теоретичного сюжету чи проблеми викладання до оцінки стану справ, питань наукової комунікації чи інших аспектів інтелектуального життя. Тут не хотілось би встановлювати якісь жорсткі рамки, ми готові уважно і без упереджень відгукнутися на будь-які пропозиції.

*Головний редактор
журналу «Філософська думка»
С. ПРОЛЕЄВ*